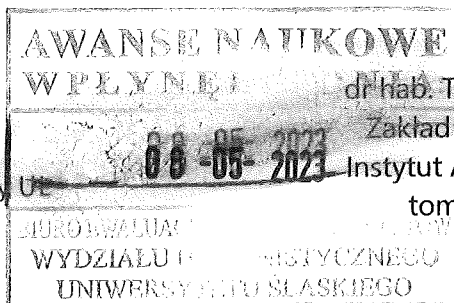

**INSTYTUT
ANGLISTYKI**

Wydział Filologiczny

Recenzja dorobku naukowego

p. dr Ewy Rychter

**w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie literaturoznawstwo**

Sylwetka habilitantki

Pani dr Ewa Rychter jest anglistką związaną aktualnie z Państwową Uczelnią Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, gdzie pracuje na stanowisku adiunkta. Tytuł magistra filologii angielskiej uzyskała w 1996 r. na Uniwersytecie Wrocławskim na podstawie pracy „Allegory and Symbol in Paul de Man’s Meta-Critical Thought”. Tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa został jej przyznany na Uniwersytecie Śląskim w 2003 r., a podstawą promocji była napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. Wojciecha Kalagi rozprawa pt. „(Un)Saying the Other. Allegory and Irony in Emmanuel Levinas’s Ethical Language”, wydana drukiem w 2004 r. Habilitantka jest również absolwentką podyplomowych studiów biblijnych na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu, co jest o tyle istotne, że zarówno monografia przedstawiona jako główne osiągnięcie habilitacyjne, jak i inne liczne publikacje dr Rychter dotyczą utworów literackich związanych z tematyką biblijną.

Ocena głównego osiągnięcia habilitacyjnego

Zgłoszonym do oceny głównym osiągnięciem habilitacyjnym jest anglojęzyczna monografia pt. *The Echoing Myth. British Biblical Rewritings in Context, 1980s–2010s*. Książka została wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego i liczy 332 strony. Zasadniczym celem pracy jest ukazanie, w jaki sposób wybrane przez Autorkę powieści brytyjskie przepisujące motywy biblijne konstruują krytyczną refleksję na temat przemian społecznych, kulturowych i politycznych, jakie zachodziły w Wielkiej Brytanii pod koniec XX wieku, a także w jaki sposób dyskurs literacki tworzony przez

te powieści stanowi interakcję wobec teoretyczno-społecznych dyskursów, konstytutywnych dla brytyjskiej tożsamości oraz poczucia wspólnoty, powstających w konsekwencji tychże przemian. Dla potrzeb prowadzonych w monografii analiz dr Rychter samodzielnie tworzy pojęcie nazwane przez nią „mitem pogłosowym” (*echoing myth*): jest to swego rodzaju nowa, „słaba” forma mitu, będąca samoświadomą krytyczną rewizją mitu biblijnego dokonywaną przez tekst literacki. Chciałbym podkreślić, że sformułowana przez Habilitantkę koncepcja „mitu pogłosowego” jest dobrze przemyślana, umocowana logicznie i cechuje się wysoką nośnością analityczną.

Monografia ma czytelną i uporządkowaną strukturę. Po wstępie następuje rozdział definiujący kluczowe pojęcie „mitu pogłosowego”, po nim zaś znajdują się trzy rozdziały koncentrujące się na poszczególnych formach tego mitu. Całość spina konkluzja; liczy ona sobie zaledwie kilka stron, ale nie postrzegam tego negatywnie, ponieważ każdy z rozdziałów finalizuje stosowne podsumowanie.

Jako że zadaniem rozdziału pierwszego jest omówienie pojęcia „mitu pogłosowego”, ma on kluczowe znaczenie dla całej książki. Habilitantka podchodzi do tego zadania dojrzałe i kompetentnie: w efekcie dokładne przedstawienie terminu zajmuje jej przeszło 30 stron. Zawarta tutaj dyskusja umocowuje owo pojęcie w starannie zarysowanych kontekstach teoretycznych zaczerpniętych ze studiów biblijnych, filozofii, antropologii i literaturoznawstwa. Zsekularyzowany i osłabiony status Biblii we współczesnej rzeczywistości szczególnie celnie określa stworzona przez Jamesa Crossleya metafora Biblii „bezkofeinowej” (*decaffeinated*). Natomiast umieszczona w centralnym punkcie rozważań Habilitantki metafora pogłosu/echa doskonale ujmuje intertekstualną relację Biblii do współczesnych społeczno-kulturowych dyskursów brytyjskich.

Pierwszym z takich dyskursów, których związek z pogłosami osłabionych mitów biblijnych szczegółowo bada dr Rychter, jest dyskurs feministyczny. Analiza ta zawarta jest w rozdziale drugim, a pod lupę zostają wzięte dwie powieści Michèle Roberts *The Wild Girl* i *The Book of Mrs Noah*, dokonujące rewizji mitu kobiecej

rywalizacji. Rozdział przekonująco dowodzi, że mity te, ukazujące uwikłanie kobiet w polaryzacyjne schematy typu „święta/nierządnicą” i wtłaczające je w przymus wzajemnej rywalizacji, są bezpośrednim wytworem patriarchalnej ideologii Biblii. W obu powieściach Roberts proponuje alternatywne spojrzenie i rewizję mitu, pokazując odchodzące od stereotypów, wielowymiarowe postaci kobiet, które potrafią budować relacje między sobą i jednoczyć się we wzajemnej solidarności. Dokonując szczegółowej analizy tekstów Roberts, Habilitantka zwraca uwagę nie tylko na ich kontestacyjny charakter wobec biblijnego maskulinizmu, ale również na odniesienia powieściopisarki do niespójności i konfliktów wewnątrz brytyjskiego dyskursu feministycznego oraz Ruchu Wyzwolenia Kobiet. Choć te fragmenty rozdziału drugiego zrobiły na mnie największe wrażenie, pozwolę sobie zauważyć, że dużo bardziej przekonująco wybrzmiewają odniesienia do powieści *The Wild Girl*.

Trzeci rozdział monografii bierze na warsztat dwie powieści przepisujące mit narodu wybranego: *Boating for Beginners* Jeanette Winterson oraz *The Kingdom of the Wicked* Anthony’ego Burgessa. Habilitantka słusznie zwraca uwagę na związek tego mitu biblijnego z dyskursem politycznym okresu rządów Margaret Thatcher. W kontekście „postkolonialnej melancholii”, jak określił to zjawisko dwie dekady później Paul Gilroy, thatcheryzm często odwoływał się do brytyjskiej tęsknoty za imperialną świetnością i przemyślnie snuł narrację o odnowionej potędze i wielkości, na przykład poprzez sposoby relacjonowania konfliktu falklandzkiego. Oczywiście Thatcher były potrzebne odwołania do takich mitów w celu legitymizacji wprowadzanych przez siebie zmian w funkcjonowaniu gospodarki kraju, mającej odtąd podążać w kierunku wytyczonym przez szkołę Milтона Friedmanna. (Habilitantka o tym co prawda nie wspomina, ale nie wymagam od jej pracy tak zdecydowanego zagłębienia się w szczególności ekonomiczne.) Dr Rychter celnie odnajduje korzenie, z których kiełkuje nowa brytyjska chrześcijańsko-imperialna tożsamość w „misjonarskim nacjonalizmie” Imperium, nad którym nigdy nie zachodziło słońce (bo, jak ironicznie mawiali niektórzy, Bóg nie ufał Anglikom po zmroku). Ilustracja też Autorki analizami tekstów obu powieści nie budzi zastrzeżeń, aczkolwiek ja osobiście mit narodu wybranego

dużo wyraźniej widzę odwołującej się do historii Potopu powieści Winterson, niż u Burgessa, którego utwór skupia się na relacji wczesnego chrześcijaństwa z Cesarstwem Rzymskim.

Trzy powieści omawiane w rozdziale czwartym - *Quarantine* Jima Crace'a, *The Liars' Gospel* Naomi Alderman oraz *The Good Man Jesus and the Scoundrel Christ* Philipa Pullmana - dokonują rewizji mitu udomowionej, „bezkofeinowej” Biblii, tekstu oczyszczonego z elementów niejednoznacznych moralnie bądź kulturowo, potencjalnie niebezpiecznych. Wyretuszowane w ten sposób Pismo staje się zaledwie przekaźnikiem dalece uniwersalnych liberalnych wartości cywilizacyjnych. W mojej ocenie rozdział czwarty prezentuje się najciekawiej metodologicznie, bowiem do kluczowego pojęcia „mitu pogłosowego” Habilitantka dorzuca teorię immunizacyjną wysnutą z prac Roberto Esposito, Jacques'a Derridy i Jeana Baudrillarda. Zgodnie z logiką tej teorii, w kulturze istnieje konieczność obrony przed zagrożeniem obcością, a „bezkofeinowa”, „rodzima” Biblia pomaga budować odporność przed „patogenami”. Dr Rychter ilustruje to przekonywająco zamieszczeniem kulturowym w Wielkiej Brytanii związanym z wydaniem powieści *Szatańskie wersety* Rushdiego. (Przykład bardzo dobry, ale szkoda, że tylko ten jeden.) Ustosunkowując się do analiz z tego rozdziału, chciałbym wejść w polemikę z pewnymi interpretacjami powieści Crace'a. Nie będę wchodził w szczegóły, ale moim wybrane do analizy sceny powieści nie do końca dowodzą, że *Quarantine* faktycznie dokonuje rewizji wygładzonego mitu „udomowionej” Biblii.

Podsumowując, uważam, że przedstawiona jako głównie osiągnięcie habilitacyjne publikacja jest opracowaniem dogłębnie przemyślanym i osadzonym w dokładnie zaprezentowanych kontekstach teoretyczno-filozoficznych. Dr Rychter bardzo dobrze wykorzystuje bogaty i wielowymiarowy aparat badawczy, wykazując znajomość wielu prac, których zastosowanie do badań biblijnych przynosi interesujące wnioski. Bibliografia monografii jest bogata, ale brakuje mi w niej tekstów na temat analizowanych powieści: oczywiście Habilitantka odnosi się do krytyki poświęconej omawianym przez siebie utworom, ale stosunkowo rzadko i nie do końca

tłumaczy, czy robi tak na pewno dlatego, że inni krytycy nie skupiali się na poruszanych przez nią tematach. Autorkę cechuje spostrzegawczość, a umiejętność skupienia się na detalu idzie w parze ze zdolnością do odczytania tekstu literackiego również jako całości. Efektem tego są bardzo interesująco prowadzone analizy, odpowiednio zilustrowane fragmentami tekstów źródłowych i zaprezentowane w sposób logiczny, który prowadzi czytelnika do formułowanych przez Habilitantkę konkluzji. Dobór badanego materiału jest w pełni satysfakcjonujący. Pewnym mankamentem wydaje się brak wyjaśnienia, dlaczego powieści analizowane w rozdziałach drugim i trzecim reprezentują lata osiemdziesiąte XX w., a powieści wybrane do ostatniego rozdziału są sporo późniejsze: 1997, 2010 i 2012. Jeśli mamy do czynienia z pewną ewolucją literackich rewizji mitów biblijnych, to książka tego wyraźnie nie mówi. Nie zmienia to jednak faktu, że temat podjęty przez monografię jest nowatorski, a całą pracę uważam za udaną i w pełni odpowiadającą oczekiwaniom stawianym rozprawom habilitacyjnym.

Ocena pozostałych osiągnięć naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych Habilitantki

Publikacje

Dorobek publikacyjny Habilitantki po uzyskaniu stopnia doktora oceniam bardzo dobrze. Wyniki liczbowe świadczą o systematycznie realizowanej działalności naukowej. Dr Rychter opublikowała w tym okresie 13 artykułów w polskich i zagranicznych czasopismach naukowych oraz 17 rozdziałów monografiach (zarówno w Polsce, jak i za granicą). Redagowała również dwie monografie. Jej profil w portalu Google Scholar wykazuje w dniu pisania tej recenzji 19 cytowań oraz indeks Hirscha na poziomie 2. Łączna punktacja za publikacje wg listy MEiN wynosi 1090.

Tematyka publikacji dr Rychter obejmuje dwa główne obszary badawcze. Pierwszy z nich znajduje się na styku współczesnej filozofii i teorii literatury (w autoreferacie określany jest on jako „ambiwalencje, pęknięcia i liminalność”).

Publikacje z tego obszaru to m.in. „*Adieu. Derrida o śmierci (u) Levinasa*” (analiza tekstu Derridy, w którym refleksja nad śmiercią Levinasa staje się pretekstem do rozważań o interioryzacji śmierci Innego oraz o odpowiedzialności języka) czy „*Seducing Attention: The (Extra)Ordinary in Some Contemporary British Novels* (wykorzystanie ambiwalentnej i „pękniętej” w swojej istocie koncepcji „uwodzenia” (*seduction*) Jeana Baudrillarda do odczytania wybranych powieści). Opublikowany w 2006 r. tekst „*Pierś Derridy. Dekonstrukcja, feministyczna biblistyka i lektura pisma/Pisma*” przenosi nas już na drugi obszar badań Habilitantki: teoria dekonstrukcji łączy się w tym artykule z badaniami biblijnymi. To właśnie badania relacji Biblii do tekstów współczesnej prozy brytyjskiej oraz obecności religii chrześcijańskiej w tej prozie stały się obszarem, na którym dr Rychter pozostaje do chwili obecnej. Należy zauważyć, że badania Habilitantki skupiające się na tej tematyce mają zróżnicowany charakter. Znajdziemy wśród nich teksty o zdecydowanym zaangażowaniu filozoficzno-teoretycznym: „*Precious Absence. Resurfacing Christianity in Gianni Vattimo and Slavoj Žižek*”, zestawiający ze sobą refleksje dwóch współczesnych „post-teologicznych” filozofów na temat obecności chrześcijaństwa w kulturze zachodniej, czy też „*Nic zgoła nowego nie ma pod słońcem. Współczesna biblistyka, teoria literatury i przednowoczesna lektura tekstu*”, prezentujący refleksje na temat związków poststrukturalistycznych sposobów odczytywania literatury z midraszami. Pośród tych publikacji są również teksty koncentrujące się na pojedynczych, skonkretyzowanych problemach dotyczących obecności Biblii i chrześcijaństwa we współczesnej kulturze, np. strategii przetrwania przez kamuflaż („*Biblia w kulturze zachodniej: słabość, kamuflaż i strategie przetrwania*”), osłabienia rozpoznawalności tekstów biblijnych oraz ich „dekofeinizacji” („*Some Recent Biblical Re-writings in English and the Contemporary 'Canonical' Images of the Bible*”), czy też defamiliaryzacji i kontaminacji tekstów i mitów biblijnych („*Defamiliarizing the popular image of the Bible in some contemporary rewritings in English*”). Ostatnią, szczególnie rozległą grupą tekstów z tego obszaru badań dr Rychter są publikacje koncentrujące się na obecności Biblii w kulturze zachodu i analizujące konkretne przykłady współczesnej prozy brytyjskiej.

Wśród omawianych powieści pojawiają się te, które Habilitantka bierze na warsztat w monografii, ale w krótszych tekstach analizy koncentrują się na nieco odmiennych aspektach tych utworów; dodatkowo, są one często zestawiane z powieściami, które w monografii się nie pojawiają. Na przykład, w artykule „The Book of J (Winterson): Biblical Camouflage in *Oranges Are Not the Only Fruit* and *Boating for Beginners*” Habilitantka prowadzi interesującą dyskusję na temat stosowania „biblijnego kamuflażu” przez postacie dwóch wczesnych powieści Jeannette Winterson, wykorzystując przy tym interpretacje modalności Biblii autorstwa Hugh Pypera i Harolda Blooma. Z kolei artykuł „When the Novel Meets the Bible. The Flood in Four Contemporary British Novels” wykorzystuje koncepcję „sekretu” Derridy aby przeanalizować, poza obecnymi w monografii powieściami Michèle Roberts i J. Winterson, również inne pozycje, autorstwa Juliana Barnes’a oraz Geraldine McCaughrean, które są współczesnymi przepisaniem biblijnego mitu o potopie. W post-apokaliptycznym kontekście potopu osadzony jest również artykuł „'You can be your own prophet.' Remembering the Scriptural in Will Self's *The Book of Dave*”, w którym dyskusja Habilitantki podejmuje temat niejakiej dialogiczności Biblii, jako „świętej księgi” skonstruowanej intertekstualnie z fragmentów innych pism i podatnej na nowe odczytania i interpretacje. Format i cel tej recenzji nie pozwalają na szczegółowe omówienie tekstów dr Rychter z tego obszaru badawczego, ale chciałbym podkreślić, że ich lektura dostarczyła mi wiele satysfakcji i inspiracji intelektualnej.

Inne działania naukowo-badawcze

Dobrze oceniam także aktywność konferencyjną Habilitantki. Między doktoratem a habilitacją wzięła ona udział w 18 konferencjach zagranicznych oraz 8 organizowanych w Polsce (jedną z nich organizował nizej podpisany). Ta liczba mogła się zmienić od daty złożenia wniosku habilitacyjnego. Dr Rychter jest członkinią Rady Naukowej publikowanej we wrocławskim wydawnictwie Questio przy współpracy Uniwersytetu Wrocławskiego serii *Scientiarum Primitiae*. Ponadto, recenzuje dla

czeskiego czasopisma naukowego *The Prague Journal of English Studies* oraz pracuje w zespole redakcyjnym serii monograficznej wydawanej przez Uniwersytet Karola w Pradze.

Dorobek dydaktyczny oraz współpraca z otoczeniem społecznym

Doświadczenie dydaktyczne Habilitantki związane jest głównie z pracą w Państwowej Uczelni Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu od 1999 r. Na przestrzeni lat dr Rychter prowadziła tam rozliczne kursy z zakresu literaturoznawstwa, poświęcone zarówno literaturze krajów anglojęzycznych, jak i teorii literatury i wprowadzeniu do literaturoznawstwa. Organizowała również seminaria licencjackie, promując prace dyplomowe 120 osób. Poza pracą w Wałbrzychu, Habilitantka współpracowała również z Uniwersytetem Warszawskim, gdzie przeprowadziła dwa bardzo dobrze ocenione autorskie kursy literaturoznawcze, a także z Wyższą Szkołą Bankową we Wrocławiu. Ponadto, przez wiele lat systematycznie prowadziła zajęcia na uczelniach zagranicznych w ramach programów Erasmus.

Dr Rychter włącza się również w prace organizacyjne uczelni, gdzie jest zatrudniona. Była pomysłodawczynią i osobą odpowiedzialną za przebudowę modułu literaturoznawczego na kierunku filologia angielska w PUAS. W latach 2007-2011 zasiadała w Senacie tej uczelni, w latach 2012-19 pełniła funkcję Instytutowego Koordynatora programu Erasmus i Erasmus+, a od 2019 r. jest przewodniczącą Kierunkowego Zespołu ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia. Czterokrotnie została wyróżniona nagrodą Rektora Państwowej Uczelni Angelusa Silesiusa.

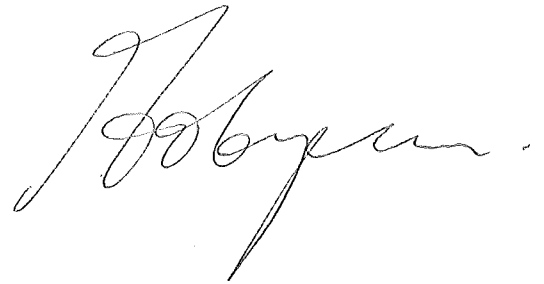
Habilitantka wykazuje także wiele inicjatyw w działalność popularyzującą naukę oraz literaturę i kulturę krajów anglojęzycznych. Jest organizatorką konferencji naukowych i uczestniczką projektów edukacyjnych, prowadzi wykłady zarówno dla młodzieży jak i seniorów.

Konkluzja

W świetle przedstawionych przez Habilitantkę materiałów, po zapoznaniu się z jej głównym osiągnięciem naukowym oraz pozostałym dorobkiem stwierdzam, że jej prace stanowią znaczący i oryginalny wkład w badania nad literaturą i wychodzą naprzeciw ustawowym wymogom stawianym kandydatom i kandydatkom do stopnia doktora habilitowanego (art. 219 ust. 1 pkt 2 Ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*). W związku z tym wnioskuję do Rady Naukowej Instytutu Literaturoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego o nadanie p. dr Ewie Rychter stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie literaturoznawstwo.

Tomasz Dobrogoszcz

Łódź, 17.04.2023